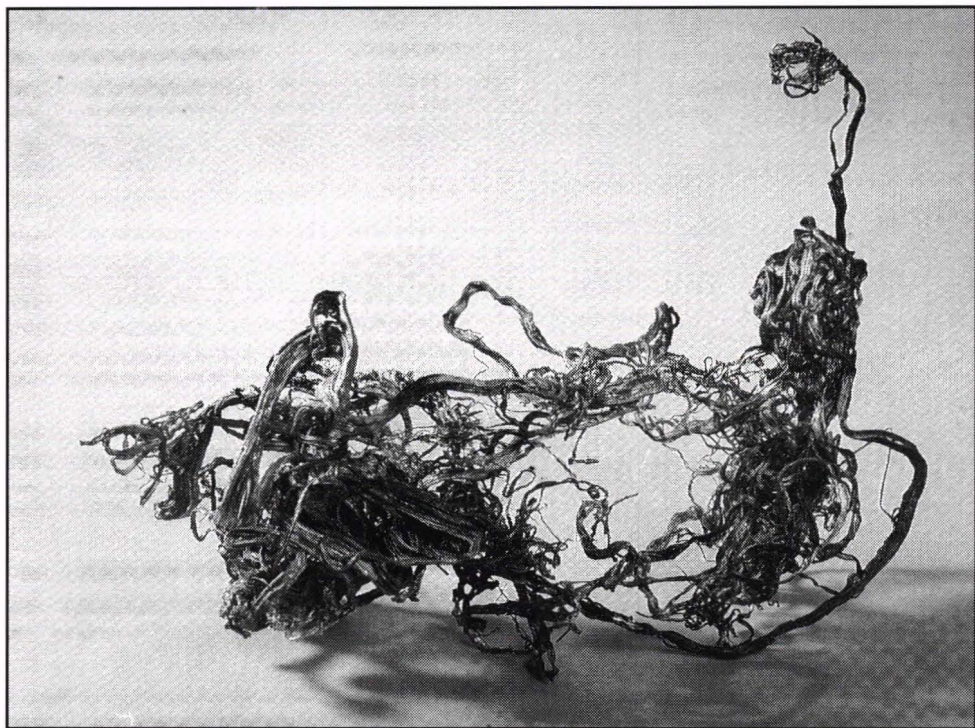

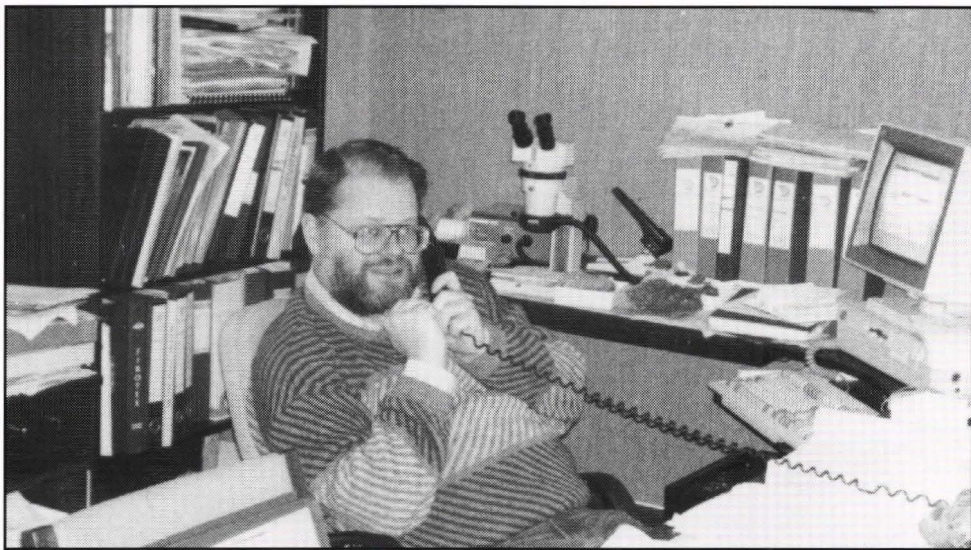
Norsk Bergverksmuseum om fredningen på Kongsberg

Samtale med daglig leder Fred Steinar Nordrum

Gedigent sølv. Bredder 24,5 cm. Norsk Bergverksmuseums samling

Fred Steinar Nordrum har de siste årene vært daglig leder for Norsk Bergverksmuseum på Kongsberg, en institusjon som har hatt en god, nesten bemerkelsesverdig vekst. Museet har med sin velordnede og publikumsvennlige måte å drive på blitt en turistmagnet av dimensjoner. 73 500 personer fra inn- og utland benyttet seg av museets tilbud ifjor, i 1992 ser det ut til å bli godt over 80.000. Museet har en fast stab på 9 helårs- og omkring 30 deltidsansatte, i tillegg kommer to dugnadsgjenger med ca. 40 involverte, en arbeidsgruppe fra Kongsberg Hjelpeselskap og en venneforening; Sølvverkets Venner, med over 800 medlemmer. Disse skal sammen oppfylle stiftelsens formål. (Se fotnote.)

Steinar Nordrum i kontormiljø på Kongsberg Bergverksmuseum

Av saker av stor betydning for museet i 1992 kan nevnes: enighet med Staten om overtakelse av fire gamle sølvverks-bygninger "Sakkerhusene i Saggrenda" (1250 kvm) og tilskudd på 500 000 kroner til bruksinnredning av disse, forslag fra Regjeringen på statsbudsjettet 1993 om bevilgning på 6 millioner kroner til utbygning. En stor del skal gå til et tilbygg som skal romme Kongsberg Våpenfabrikks bedriftsmuseum, men en del av pengene skal etter planene benyttes til å innrede et nytt rom på 160 kvm til utstillinger om mineraler og mineral- og steinindustrien.

Museet har dessuten søkt kulturvern-myndighetene om fredning av de fleste kulturminner etter Kongsberg Sølvverk i det sentrale gruvefeltet mellom Jondalen og Kobberbergelva. I påvente av søknadsbehandlingen ble kulturminnene midlertidig fredet av kulturvernmyndighetene fra 15. juni i år.

Var nå dette nødvendig, da Nordrum? Kunne vi ikke ha hatt det slik det var? Det var vel ingen steinsamlere som knakket i filler gamle bygningsrester, dammer, hestevandringer, afterhauger og hva det nå heter alt sammen? (Om fredningsvedtaket

se STEIN nr.3/92 s. 183 red.anm.)

Det fredningssaken gjelder er å få bevart for ettertida et kulturlandskap og et gruve-system som er enestående i internasjonal målestokk. - Det er flere årsaker til at det er nødvendig med en formell fredning.

Og det er?

Det har vært gjort inngrep, tildels betydelige, ved at det for eksempel har vært tatt masse fra berghalder (tipphauger) til skogsbilveier og liknende formål, folk med tilhengere og varebil som fjerner stein fra kulturminnene for å bruke dem til hagemurer peiser, og andre private formål, enkeltpersoner og også utenlandske grupper, som saumfarer området og gruvene, ofte med metallsøker, og fjerner løse gjenstander. Det er også en reell fare for at vi før eller siden ville kunne få uønsket bebyggelse, for eksempel hytter i området. I tillegg kommer mineralletere, det vil si mutere som ønsker å drive inntektsskapende virksomhet, - og steinsamlere og mineralsamlere.

Så mineralsamlere blir på en måte rammet indirekte?

Ja, for her er det de menneskeskapte forninnene som fredningen skal bevare. Søl-

vet og de andre mineralene har isolert sett ikke noe med fredningen å gjøre. Det er bergloven og andre lover som regulerer rettighetene til disse og ikke kulturminneloven. Men om samlere eller andre banker i berg, i dagåpninger eller inne i gamle gruver, eller graver i gamle hauger for å finne mineraler, kan de ødelegge kulturminner. De kan også ødelegge muligheten til å øke kunnskapen om kulturminnet ved å fjerne eller skade ting som kan gi økt innsikt i historien. Slikt faller naturligvis inn under fredningen. De fleste som har sett området utenfor Clausstollen på Vino-

ren i det siste, vil skjønne hvordan graving kan ødelegge kulturminner.

Så konflikt med mineralsamlere er med andre ord ikke til å unngå?

I en frednings sak vil det i utgangspunktet alltid ligge en interessekonflikt, enten åpent eller latent. Det ville være unødvendig å gå til fredningsvedtak med påfølgende forvaltning om ikke dette var tilfelle. Vi forstår naturligvis godt at mineralletere gjerne vil benytte gruver og tipphauger, men jeg tror de fleste vil innse at bevaringen av de unike kulturminnene, og den kunnskapsoppbygning og de opplevelses-

Tidligere utgaver av

NAGS-nytt/STEIN

Nr. 1 1980 - Nr. 4 1991

Vi kan skaffe alle utgivelsene i original, bortsett fra nr. 1/1980, det forrige indeksnummeret.

Her sender vi fotokopiutgave om det er ønsket.

Nr. 1/1980 - 4/1987 kr. 15,- pr. stk.

Alle 32 utgivelser, kr. 450,-

Nr. 1-4/1988 - 4/1991 kr. 25,- pr. stk.

Alle 13 utgivelser, kr. 300,-

Komplett 45 utgivelser, nr. 1 1980 - nr. 4 1991, kr. 700,-

I tillegg kommer porto + oppkrav.

Bestilling sendes; STEIN, 2740 Roa (NB! Ikke telefonbestilling)

Navn:.....

Adresse:.....

Postnummer.....Sted.....

Bestiller: NAGS-nytt 1980 - 1987, **komplett, eller**

fra nr..... til nr....., eller enkeltutgaver.....

NAGS-nytt/STEIN 1988 - 1991, **komplett, eller**

fra nr. til nr., eller enkeltutgaver

tilbud museet forsøker å bygge opp for besøkende må vektlegges i forhold til noen få personers eller bedrifters ønske om hobbyvirksomhet eller fortjeneste.

Men det ble en svært omfangsrik fredning dette?

På samme måte som våre nasjonalparker skal bevare fjell og natur, ønsker vi at denne fredningen skal bevare våre spesielle nasjonale kulturminner. Og på samme måte som i nasjonalparkene, ønsker vi at alle skal kunne bruke og oppleve kulturminnene. Men i regulerte former som bevarer kulturminnene for framtidige generasjoner. Dette tror jeg steinsamlere flest har forståelse for. De som har benyttet det området som nå er fredet er forståelig nok skuffet. Men vi har fått positive signaler både fra disse og det øvrige mineralmiljøet. Vi på vår side er naturligvis interessert i et fortsatt godt samarbeid med samlere og geologi-foreninger.

Så det ligger ikke noe misunnelse over at "gruveklatrerne" fant en del fine sølvstoffer som førte til fredningen?

Absolutt ikke! Registreringen av kulturminnene og forberedelsene til fredningssøknaden pågikk i flere år, lenge før klatreaktivitetene "eksploderte" i fjor vinter. Og faktisk har kulturminnene som ligger på Statens grunn vært eierfredet siden 1930-årene. Men siden den fredningen ikke var tinglyst, var ikke kulturminnene beskyttet mot muting (dvs bruk av Bergloven). Da muting fant sted var vi redd for at kulturminner skulle bli ødelagt, ikke fordi det ble tatt ut sølv. Fredningssøknaden ble imid-

lertid framskyndet, fordi noen mutere ikke respekterte at Kongens gruve, som er det viktigste gruvekulturminnet og som museet eier og driver, var fredet for skjerpning. Sølv faller dessuten under Bergloven som administreres av Bergvesenet, og museet må innordne seg Bergloven på lik linje med andre bedrifter og personer.

Hvordan har kontakten vært med "muterne"?

Vi har hatt god kontakt både med mutere og mineralsamlere i området og vi har fått mye interessant forskningsmateriale både av ertsmineraler og gangmineraler. Det siste året er det med hjelp fra Alf Olav Larsen identifisert 10 mineraler som ikke har vært kjent fra Kongsbergforekomstene tidligere. Forskningsmaterialet vil blant annet kunne få betydning for det prosjektet i malmgeologi med utspring fra Institutt for Geologi og Mineralogisk-Geologisk Museum ved Universitetet i Oslo som planlegges igangsatt i 1993. (se egen art. red. anm.)

Siden dere legger så stor vekt på denne fredningen. Står det i forhold til objektene?

Hvor spesielle er de?

Kongsberg Sølvverk har historisk sett vært landets mest betydelige bergverk. Det kan vi si utifra antall årsverk som er nedlagt. Kongsberg var også senter for bergverksadministrasjon og bergutdanning i Norge. Bergverket var i drift 1623-1958 og de fleste teknikker gjennom tidene for gruve-drift og arbeid i dagen har vært i bruk ved verket. Kulturlandskapet og gruvene er resultat av disse arbeidsoperasjonene og er derfor et gigantisk teknisk kulturminne

STEINHAUGEN

Mineral Galleri - Rock Shop

Storgt. 15, 1500 Moss – Tlf. (09) 25 19 63

som både er et minnesmerke over tidligere tiders slit, og som også viser hvordan de arbeidet og levde. I Knutefjell har vi et sammenhengende kulturlandskap med flere tusen enkeltkulturminner av mange forskjellige slag, som gruveåpninger, berghalder, afterhauger, gjøpeltomter, hjulstueruiner, bygninger, veier, stier, steininskripsjoner, dammer, renner og fløtningsinnretninger. Gruvesystemet er stort med mange forskjellige teknikker representert. Spesielt vil jeg nevne de store områdene i gruvene som er drevet ved fyrsetting. Både gruvesystemet og kulturlandskapet er blant de best bevarte, også internasjonalt sett. Dette må også sees i sammenheng med den betydelige mineralsamlingen, gjenstandsamlingen, bygningsmiljøet og arkiv samt den oppbygningen og formidlingen av kunnskaper som museet står for.

Dette arkivet, hvor nøyaktig og viktig er det?

Som en detalj kan jeg nevne at Sølvverket hvert år nedtegnet de personer som fikk eller kjøpte sølvstuffer eller "håndstener" som det het, helt fra 1624. Antall steiner og vekt ble også registrert. I Sølvverksarkivet er det derfor meget interessante opplysninger om tidligere tiders mineralsamling. Et annet eksempel på hvordan arkivene kan hjelpe oss: Når museet finner rester etter en arbeidsoperasjon i en gruve som restene etter et fyrsettingsbål, kan vi lære noe om fyrsettingsteknikken som ble brukt,

men samtidig er det ofte mulig ut fra arkivet å fastslå dato og år for når dette bålet brant og navnene på de bergmennene som sto for fyrsettingen!

Blir fredningen respektert?

Jeg må svare et betinget ja på det spørsmålet. De fleste ser heldigvis ut til å respektere fredningen. Men noen enkeltpersoner synes dessverre ikke å være istand til å gi akt på lovverket, og vi har registrert at det fortsatt har foregått graving inne i noen av gruvene. Vi håper selvsagt at dette problemet vil ta slutt. Hvis ikke det skjer, vil de som står for det bli pågrepet og anmeldt.

Men vi amatører, som er så snille, pene og forsøksvis lovlydige kan ikke vi få noen aldri så små dispensasjoner?

Akkurat det er det kulturvernmyndighetene som gir. I forbindelse med en permanent fredning vil det utvilsomt bli laget forskrifter som i klartekst vil fortelle hva som er tillatt, hva som eventuelt vil bli regulert og hva som ikke blir tillatt. Fornuftige samarbeidsformer til felles beste tar vi gjerne opp til drøfting når som helst. Og så har vi mye fint her som vi gjerne vil vise fram til hele det geologiske amatørmiljøet, som : ..
Takk det har du allerede nevnt, STEIN takker for samtalen og henviser videre markedsføring til annonseplass, - vi har ledig plass på nyåret!

Det er en avtale!!

(Følg med!)

Nye mineraler fra Kongsberg

Dolomitt
Heulanditt
Annabergitt
Svovel
Cerrusitt

Anglesitt
Aragonitt
Develin
Posnjakitt
Brochantitt

Fra: Vedtekter for stiftelsen Norsk Bergverksmuseum Fastsatt av Kultur og vitenskapsdepartementet 1. mars 1989.

§ 1. Navn og rettslig stilling

Norsk Bergverksmuseum er en stiftelse opprettet av Kultur- og vitenskapsdepartementet fra og med 1. mars 1989 i henhold til lov av 23. mai 1980 nr. 11 om stiftelser mm.

§ 2. Sete

Stiftelsens sete er på Kongsberg.

§ 3. Formål

Stiftelsens formål er å forvalte, bevare og restaurere det nasjonale kulturminnesmerket Kongsberg Sølvverk. Dessuten skal stiftelsen arbeide for å bevare minnene om tidligere tiders bergverksdrift også på andre steder i landet enn Kongsberg. Dette skal gjøres ved innsamling, bevaring og dokumentasjon av gjenstander, bilder, bygninger og annet som kan kaste lys over utviklingen av bergverksindustrien og bergmannssamfunnet. Stiftelsen skal utvide kunnskapene om denne utviklingen gjennom egen forskning, og skal formidle kunnskapene videre blant annet gjennom utstillinger, omvisninger i gruvene og andre steder, og gjennom foredrag, film, publikasjoner og annet.

STENBODEN

FORRETNING · VERKSTED

Verksgt. 1, Bærums Verk Tlf. 02-13 85 07

et trivelig miljø med århundre lange tradisjoner

SLIPEUTSTYR
RÅSTEIN
MINERALER

GAVER
SMYKKER
INNFATNINGER

ÅPENT 10 - 17, TORSDAG 10 - 19, LØRDAG 10 - 14

B. GJERSTAD ^A _{AS}

Kontoradresse: Sørhalla 20, 1344 Haslum Tlf. 02-53 36 86